

Słowo wstępne

Niniejszy tom to owoc konferencji, na którą wystąpienia przygotowali głównie absolwenci studiów podyplomowych *Nowoczesne techniki analityczne dla konserwacji obiektów zabytkowych*. Mamy nadzieję, że uzupełnienie wiedzy z zakresu nauk ścisłych, które uzyskali w toku swoich studiów na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego było istotnym elementem ich planowania i wykonania.

* * *

Nauki ścisłe i zabytki splatają się ze sobą od bardzo dawna, chcąc wyróżnić jakiś moment początkowy, trzeba chyba wskazać rok 1888 i pierwsze laboratorium, utworzone, aby wspierać działania prowadzone przez muzeum (Friedrich Rathgen, Królewskie Muzeum Pruskie, Berlin). Dzisiaj fizyka, chemia, biologia i nauki inżynierskie dostarczają narzędzi, bez których współczesna konserwacja nie mogłaby się obejść.

Kształcenie konserwatorów i archeologów prowadzone jest w Polsce w zdecydowanej większości w ramach uczelni lub wydziałów o charakterze humanistycznym (akademie sztuk pięknych, uniwersyteckie wydziały historii). Część środowiska zajmującego się zawodowo konserwacją odczuwa potrzebę uzupełnienia swojej edukacji w zakresie nowych metod badawczych, które dzięki inwestycjom ostatnich lat stały się szeroko dostępne w świecie akademickim w Polsce, i coraz częściej trafiają również na wyposażenie instytucji kultury.

Próbując odpowiedzieć na to zapotrzebowanie w 2005 roku na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego, rozpoczęliśmy organizację dwusemestralnych studiów podyplomowych, stawiając sobie za cel możliwie wszechstronną prezentację zestawu technik badawczych przydatnych w pracy konserwatora/archeologa/opiekuna kolekcji. Program zbudowany jest z trzech bloków. Pierwszy z nich służy przypomnieniu podstaw chemii (około 30 godzin wykładów i ćwiczeń seminaryjnych z elementów statystyki i obliczeń chemicznych), co stanowi bazę wiedzy do zajęć, na których przedstawiane są techniki analizy instrumentalnej.

Kolejny blok to seria wykładów, w których specjaliści z wielu ośrodków omawiają współczesny stan wiedzy na temat degradacji i sposobów badania szeregu klas materiałów (m.in. barwniki, polimery, papier, pergamin, tkanina, metal, szkło, ceramika). Blok ten, obok zaktualizowania i poszerzenia wiedzy słuchaczy, ma również za cel wzajemne poznanie się środowisk badaczy i konserwatorów, i stąd w zestawie prelegentów pojawiają się wykładowcy z Instytutu Ekspertyz Sądowych, Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów, Laboratorium Analiz Nieniszczących i Badań Obiektów Zabytkowych (MNK), Katedry Mikrobiologii Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, wydziałów konserwacji Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i Warszawie czy Wydziału Odlewnictwa AGH w Krakowie.

Główny blok zajęć poświęcony jest omówieniu i praktycznej prezentacji kilkunastu technik analitycznych i metod badawczych, kluczowych dla współczesnej nauki o konserwacji i zabezpieczaniu (jak tłumaczy się w Polsce termin *conservation science*). Słuchacze poznają najważniejsze techniki analizy pierwiastkowej (XRF, ICP-MS, LIBS), analizy molekularnej (spektroskopia w podczerwieni i ramanowska), techniki chromatograficzne (GC, HPLC, elektroforeza kapilarna), metody obrazowania (fotografia w świetle analitycznym, obrazowanie hiperspektralne, tomografia optyczna), nowoczesne techniki mikroskopowe (skaningowa mikroskopia elektronowa, zaawansowane techniki mikroskopii optycznej), metody starzenia materiałów, pomiaru barwy i datowania.

Program laboratoriów z pewnością nie wyczerpuje pełnego spektrum technik wykorzystywanych w badaniu dzieł sztuki i dostępnych współcześnie w Polsce. Mamy świadomość pominięcia w programie kilku istotnych technik (np. analiza termiczna, techniki jądrowe). Nie sposób jednak w jednym miejscu zgromadzić wszystkie narzędzia oraz specjalistów z doświadczeniem w ich wykorzystaniu w badaniu zabytków i jeszcze zmieścić te dodatkowe tematy w około 160 godzinnym programie kształcenia. Według naszego rozeznania, jest to obecnie jedyny kurs dokształcający o takim charakterze kierowany do konserwatorów w Polsce (i poza nią).

Wszystkich zainteresowanych dziedziną *conservation science*, niezależnie od profilu posiadanego wykształcenia, gorąco zachęcamy do rozważenia podjęcia opisywanych studiów. Badanie zabytków potrafi być naprawdę fascynujące, a poznanie narzędzi, które do tego służą, pozwala wynieść tę pasję na nowy poziom.

Tomasz Łojewski